

A KTI 2009. évi kutatási céljai

A **piac és vállalatelméleti kutatások** terén a *Verseny és szabályozás 2008* című kiadványhoz részletes szakirodalmi tájékoztatás készül a szabályozó hatóságok jogállásáról, a termelési folyamatok belső gazdaságosságáról, a médiakonzentráció ágazati szabályozásáról, a jelentős piaci erő energia ágazati szabályozásáról, az áttérési költségeknek a távközlési piacokon folyó versenyre gyakorolt hatásáról, a vállalati termelékenység elemzéséről, a hálózatos szolgáltatások liberalizálódásának mértékéről és a gáz valamint a távközlési szektor szabályozásáról. Önálló kutatás keretében kerül sor a *hálózatos szolgáltatások liberalizált piacának* működési tapasztalatairól. A vizsgálat tárgya egyfelől a verseny szempontjából alapvető – a szolgáltatók közötti választást és váltást segítő, illetve korlátozó – tényezők, másfelől a szolgáltatásokhoz való egyetemes hozzájutás versenyt nem korlátozó működési és finanszírozási elvei és megvalósult rendszerei. Folytatódnak az *adóverseny* témájában elkezdett kutatások. A gázolaj jövedéki adóverseny vizsgálata során kidolgozott módszertannal az adóversenyt más jövedéki adókban és más országok esetében is vizsgálni kívánják. A *hazai piaci folyamatok* elemzése során empirikus adatok alapján vizsgálják a magyar üzemanyagpiac árképzési és versenymodelljét. Foglalkoznak az üzemanyag-árak földrajzi sajátosságaival, olyan kérdésekre keresve választ, mint a gazdasági szereplők közötti verseny hatóköre vagy a koncentráció és a verseny kapcsolata. Vizsgálják továbbá az előre bejelentett nagykereskedelmi árjelzések hatását a kiskereskedelmi szereplők árazási döntéseire. Megkezdik a *magyar nagyvállalkozások az Európai Unióban* című kutatást és folytatódik a magyar gazdaságban lezajló *vállalatfelvásárlások* indítékait, típusait, hatásait elemző kutatás. Nemzetközi összehasonlításban vizsgálják a magyar *kockázati- és magántőke-ágazat* forrásellátásának helyzetét, perspektíváit. A kutatás választ kíván adni arra, hogy várhatóan növelni fogják-e a hazai intézményi finanszírozók a vállalatfinanszírozásban történő részvételüket a tőkepiaci törvény nemrégiben életbe lépett módosulása nyomán. Az *erőmű beruházások közgazdaságtanával* foglalkozó kutatás két téma köré csoportosul. Elsőként foglalkozik a piaci és a szabályozási környezet erőmű beruházási döntésekre gyakorolt hatásaival. A piacszerkezeti jellemzők közül elsősorban a koncentráció, a vertikális integráció és az állami tulajdon, a regulációs kerettel kapcsolatban pedig az ársapka, a megújulókat támogatása és a klímapolitika beruházási folyamatban játszott szerepét modellezzik. A *kutatás-fejlesztés* témakörében a biztonságpolitikának az európai kutatási együttműködésekre gyakorolt hatásaival és az innovációk és tudás alapú vállalkozások növekedésre és jólétre gyakorolt hatásával kívánnak foglalkozni.

A **makroökonómia és növekedés** kutatási program vizsgálni tervezi a pénzpiaci válság nemzetközi összefüggéseit, az egyes országok közötti áttérjedés csatornáit, azok jelentőségét, a makroökonómiai és szakpolitikai tudás újragondolásának indokoltságát, a válságelméletek és a válságok mai relevanciáját. A *vállalatok régiók és ágazatok versenyképessége a tudásalapú gazdaságban* c. kutatás az innováció és a teljesítmény közötti kapcsolatot kívánja számszerűsíteni egy Magyarországon egy új adatbázis alapján. A vállalati szintű innovációs és kutatás-fejlesztési kérdőíves adatok mérlegadatokkal való összekapcsolása új elemzési lehetőségeket nyit és így lehetővé válik a nemzetközi kutatási együttműködés keretében a közös módszertan alkalmazása révén összehasonlítható eredmények elemzésével szakpolitikai következtetések megfogalmazása is. A *vállalati alkalmazkodás* kutatás lényeges kérdése, hogy az évtized elején bekövetkezett masszív intervenciók mennyiben változtatták meg a vállalatok viselkedését, van-e érdemi strukturális törés, vagy csak a külső körülmények nagyobb bizonytalanságából adódó hullámzást figyelhetünk meg. A hipotézis az, hogy a körülmények kiszámíthatatlan alakulása lényegesen lelassította a korábban rendkívül gyors vállalati alkalmazkodást. *Méret-hozadék és export-teljesítmény* című kutatás abból indul ki, hogy a cégek kisebb része exportál, viszont az exportőrök nagyobbak a csak hazai piacra termelőknél. E két stilizált tény veze-

tett egy olyan modellhez, amelyben az export-értékesítés növekvő mérethozadékot élvez. A kutatás bemutatja, hogy ez az egyszerű modell nem képes kvantitatíve visszaadni ezt a két empirikus megfigyelést. Ezen további heterogenitás feltevésével lehet segíteni, ez a modell viszont kvantitatíve sokkal inkább hasonlít a reprezentatív cég modelljéhez, mint a kiinduló modellhez. Az *import-diverzifikáció* c. kutatás az Egyesült Államok gazdaságára – különösen a feldolgozóiparra – kimutatta, hogy a 80-as évek közepe óta jóval stabilabb, mint korábban. A kutatás azt vizsgálja, hogy a megnövekedett import milyen szerepet töltött be a kibocsátás-ingadozás csökkenésében. Az importált termékek ára egyrészt nem tökéletesen korrelál a hazai termékek árával, így bármely import-növekedés diverzifikáció előnyökkel jár. Másrészt azonban az amerikai import belső szerkezete is megváltozott: az 1980-as évek óta nagyobb szerepet kaptak a fejlődő országok, mint Kína, India és Mexikó, melyek gazdasága kevésbé korrelál az Egyesült Államokéval, mint a régebbi, hagyományos külkereskedelmi partnereké (Németország, Japán). Ez további diverzifikációhoz vezetett. A kutatás ezeket a hatásokat szeretné számszerűsíteni. Az *exportárok viselkedése* c. kutatás során az exportárok vizsgálata lehetővé teszi a vállalati heterogenitás közvetlen vizsgálatát. Az eddigi nemzetközi kutatási eredmények szerint a távolabbi országokba exportált termékek árai magasabbak, melynek magyarázata, hogy a vállalatok heterogén minőségű termékeket gyártanak. A kutatás célja annak empirikus vizsgálata, hogy a vállalati heterogenitás és a szelekció milyen szerepet játszik a távolság és a fajlagos érték viszonyában. Kutatják továbbá a *korlátozott racionalitás* felhasználási lehetőségeit a lakáspiac, a makroökonómia és a pénzügyi piacok területén. A makroökonómiai modellezésben egyre nagyobb szerepet kap a nem-tökéletes racionalitás feltételezése és számos tanulmány született, melyek a pénzpiacokon ilyenfajta jellemzőket találtak. A lakáspiac fejleményei is arra utalnak, hogy a hagyományos racionalitási feltevésektől eltérő viselkedésből való kiindulás releváns lehet. Specifikusan a kutatások célja az lenne, hogy mindezeket a problémákat nem a ma már jól ismert viselkedési közgazdaságtan módszereivel, hanem a bizonytalanságot nem-valószínűségelméleti alapokon modellező, a hagyományos közgazdasági modelleket radikálisabban megújítani kívánó elméletek szemszögéből közelítse meg.

Az **oktatásgazdaságtan** terén tovább folytatódik a *közoktatás teljesítményének mérése, értékelése, az iskolák elszámoltathatósága* c. kutatás. Ennek keretében feltárják az általános iskolai szegregálódás okait és következményeit, elemzik a középfokú szakképző iskolák kínálati változásait, vizsgálják a tanárok allokációjának hatását az iskolai eredményességre, a TISZK-alakulás hatását a tanulói teljesítményekre. Sor kerül két megyei jogú város oktatási intézményrendszerének feltérképezésére, az információs, ösztönzési és ellenőrzési eljárások elemzésére, esettanulmányok készítésére. Irodalomösszefoglaló tanulmányok készülnek a tanárok teljesítményalapú bérezésének elméletéről és nemzetközi tapasztalatairól, az elszámoltathatósági rendszerek elméleti háttéréről és nemzetközi tapasztalatairól, a tanulói eredményességhez kapcsolt iskolafinanszírozás elméleti háttéréről és nemzetközi tapasztalatairól, a szakfelügyelet és a szaktanácsadás szerepéről az iskolai minőségellenőrzésben. Az *eredményesség, esélyegyenlőség és termelékenység a közoktatásban nemzetközi összehasonlításban* című kutatásban az oktatás expanziója és az alapvető oktatási reformok oktatás eredményességére gyakorolt hatásának elemzése, az esélyegyenlőtlenség és az iskolák közötti szegregáció elemzése, valamint az oktatás termelékenységének makroszintű elemzése a cél. Folytatódik az *magyar közoktatás eredményességére* fókuszáló kutatásban a középiskolák közötti versenyt és középfokú iskolai kínálatot és keresletet elemzik. A *felsőoktatás-finanszírozási modellek és eszközök* című kutatás a magánforrások (ezen belül elsősorban a tandíjak) bevonásának hatásaival foglalkozik.

A **munkapiaci kutatások** egy hosszabb távú kutatás keretében elemzik a *közszféra munkapiacát*. A közszféra reformja még messze nem befejezett, ezért a közszféra munkapiaca mind elméleti, mind közpolitikai szempontból fontos és érdekes kutatási terület. A kutatás összehasonlítja az üzleti és a közszférát; feltárja a munkapiaci szabályozás és a bérmeghatározás terén mutatkozó különbségeket, a relatív bérek alakulását, illetve azt, hogy milyen különbségek vannak a köz- és az üzleti szférában dolgozó családok között. Olyan kérdéseket is vizsgál, amelyek csak a 2002. évi hirtelen és nagymértékű béremelés által teremtett kvázikísérleti környezetben elemezhetők megfelelően. Végül azonosítja az utóbbi években végrehajtott létszámleépítés által leginkább érintett csoportokat, és azt tárgyalja, hogy ezek a dolgozók milyen munkapiaci tranzíciókon mentek keresztül, és milyen hatással volt ez béreikre. A nemi bérkülönbségek elemzésébe bevonják a a nemek közötti átlagos termelékenység különbségeket, mint magyarázó tényezőt. Folytatódnak a *diszkrimináció és szegregáció* kutatások. A bérdiszkrimináció mérésének nagy módszertani problémája az, hogy az egyéni termelékenység általában nem mérhető. Ebben a kutatásban alkalmazott módszertan úgy kerüli ezt meg, hogy a termelékenységet a férfiak és nők arányának változásából identifikálja vállalati szinten. Így pontosabban el lehet különíteni azt, hogy a nemi bérkülönbségek mekkora része esetében valószínűsíthető az hogy diszkrimináció eredménye. A *bevándorlók munkapiaci teljesítménye az Európai Unióban* új kutatás célja, hogy képet adjon különböző bevándorló csoportok munkapiaci helyzetéről az Európai Unióban. Az elemzéshez az Európai Munkaerőfelvétel adatbázist használják. A *szubjektív jólét* kutatásában hangsúlyosan figyelembe veszik a szubjektív jólét, a foglalkoztatás és az egészségi állapot kölcsönkapcsolatát, valamint vizsgálják az agrártevékenységből származó jövedelmek hatását a háztartások közötti jövedelmi egyenlőtlenségek alakulására. Folytatják a privatizáció és a külföldi felvásárlások hatásainak elemzését a vállalati eredményességre. A kutatás újszerű abban, hogy a hatások heterogenitását próbálja identifikálni. Azt nézi, hogyan függnek a tulajdonváltás hatásai a gazdasági környezettől, valamint a felvásárolt vállalat jellemzőitől.

A **globalizáció** témában a *nemzetközi termelés-áthelyezés* kutatásban a korábban felépített adatbázis kiegészítésére és elemzésére kerül sor, valamint vállalati esettanulmány, ágazati tanulmány és cseh-magyar összehasonlítást készítenek. A *klaszterek nemzetközi összehasonlítása* vállalati esettanulmány elkészítésével folytatódik, melyek a beszállítások és a klaszteresedés viszonyát vizsgálják. A *visegrádi országokban eszközölt külföldi tőkebefektetések összehasonlító vizsgálata* további vállalati esettanulmányokkal és egy országtanulmány, illetve több területen visegrádi összehasonlító tanulmány elkészítésével folytatódik. A *globalizáció és a nyitottság a szolgáltatások területén* témában szükségessé válhat önálló adatgyűjtés, illetve közelítő számítások egyes meghatározó szolgáltatási területek kereskedelmének méretére vonatkozóan. Ezt követően kerül sor a szolgáltatás-kereskedelem sajátosságainak vizsgálatára, az érintett ágazatok közvetlen és közvetett erőforrás-igényének és termelékenységének, valamint a tovaryűrűző hatásoknak a vizsgálatára. Az **EU-integráció kérdéskörben** folytatódnak a *szomszédországok Európai Unióba történt, illetve jövőben várható csatlakozásának hatásaival* kapcsolatos kutatások. Dél-Szlovákia, Erdély és a Vajdaság gazdaságának változásait abból a szempontból elemzik, hogy a határok különböző oldalain milyen fontosabb közös növekedést generáló programok, fejlesztések kezdődnek, illetve milyenek ezek megvalósulási esélyei. Külön kutatás vizsgálja *Szlovákia fejlődését az euró bevezetését követően* – hatások a gazdasági növekedésre, az ország versenyképességére, a nemzetközi konjunktúrájára erősen ráutalt meghatározó szlovák iparágak fejlődése a 2008 végén kibontakozott globális recesszió nyomán. Egy rövid beszámolóban elemzik a *lisszaboni stratégia magyarországi megvalósulásának* jellemzőit. A **felzárkózás kérdéskörben** vizsgálják a *volt szocialista országok gazdasági növekedésének* tényezőit. A kutatás célja, hogy feltárja a növekedésnek

azokat az elemeket, amelyek az egyes volt szocialista országok intézményi fejlődésének differenciálódásával függenek össze. Ilyenek például a jogrend minősége, az adózási rendszer, a korrupció elleni fellépés és számos más intézményi tényező mind-mind befolyásolja a gazdasági növekedést. A világgazdaságban most végbemenő változásokra való tekintettel, a kutatásnak arra a kérdésre is ki kell terjednie, hogy a különböző országok intézményrendszerei mennyire teszik gazdaságukat ellenállóvá a recesszió (depresszió) nemzetközi terjedésével szemben. Folytatódik a *tudományos technológiai és innovációs politika módszerei és alkalmazásuk a felzárkózó gazdaságokban* c. hosszabb távú kutatás, valamint a *technológiai előretökélés módszerei, alkalmazhatósága és korlátai a felzárkózó gazdaságokban* témájú kutatás.

Az **agrárgazdaságtan** körében folytatódik a *nemzetközi agrárkereskedelem* vizsgálata. Ebben az évben az új kereskedelemelmélet azon hipotézisét tesztelik, hogy az export választéka és minősége hogyan befolyásolja az export teljesítményét az Európai Unió új tagállamainak mezőgazdasági kereskedelmét. Elemzik a *monetáris politika hatását* a mezőgazdasági árakra nemzetközi összehasonlításban. A cél, hogy összehasonlítsák a magyar, cseh, szlovén, szlovák valamint lengyel mezőgazdasági árak rövid távú túlszaladásának a hipotézisét. Az empirikus kutatás kiter a hosszú távú pénzsemlegesség hipotézis vizsgálatára is. A *magyar mezőgazdaság hatékonyságával* foglalkozó kutatásban szektor szintű elemzéseket folytatnak, és újabb módszerek alkalmazására tesznek kísérletet. A *mezőgazdaság vertikális kapcsolatai* témán belül folytatódnak az elmúlt években megkezdett munkák. A szövetkezetekre vonatkozó kutatások célja az európai, észak-amerikai és a magyar szövetkezeti elmélet és gyakorlat komparatív elemzése. Folytatódik a humán erőforrásra, ösztönzőkre, bizalomra irányuló empirikus kutatás, hiszen egy termelői szervezet sikeressége nagymértékben függ a „puha” tényezők milyenségétől. A *vidékfejlesztési kutatások* a következő kérdésekkel foglalkoznak: a 2006 folyamán beindult EU finanszírozású vidékfejlesztési politikák elemzése, a kiépülőben lévő intézményhálózatra; a különféle fejlesztési programok szocio-ökonómiai hatásainak vizsgálata; az új, 2007-2013-as fejlesztések során bekövetkező változások nyomon követése.

A **közpolitikai** kutatásokon belül a multinacionális cégek munkaügyi kapcsolatait vizsgálják. A kutatás azt próbálja megragadni, hogy az eltérő vállalati kultúrákat hordozó és különböző nemzeti munkaügyi kapcsolatrendszeréből érkező külföldi cégek milyen eredménnyel ültetik át saját munkaügyi gyakorlatukat és vezetési eljárásaikat a magyar viszonyok közé, hogyan közvetítik anyaországuk, illetve a fejlett piacgazdaság munkaügyi-kapcsolati modelljét, s hogyan reagál erre a befogadó közeg, a vállalatok, a versenyszféra, illetve az ország munkaügyi kapcsolatrendszere. Több ágazatban, több országból érkező vállalatcsoportok tevékenységének vizsgálatával kíván a feltett kérdésekre válaszolni a témáját több irányból: a munkaügyi kapcsolatok, a vállalatgazdaságtan, a vezetéstudomány, a munkagazdaságtan és a munkaszociológia oldaláról megközelítő kutatás.

Az egyéni kutatói programok között a láthatatlan kéz koncepciójának története, a pénzügyi gondolkodás korai és klasszikus időszaka, valamint az 1949-89 közötti magyar közgazdaságtudomány pártállami irányításának története, valamint a kínai gazdaság térbeli, időbeli, aggregációbeli és ágazati feszültségeire utaló jelek, azok strukturális okainak és térbeli kölcsönhatásainak két tartomány vizsgálatára korlátozódó kutatás szerepel.

A fenti kutatások forrásai a költségvetési támogatáson túl a már elnyert hazai és nemzetközi pályázatok (OTKA, OFA, GVH, NKTH, EU) a meglévő kutatási megrendelések (Foglalkoztatási és Szociális Hivatal, NFÜ), valamint esetleges további új pályázatok.